

РОЗДІЛ II. «УКРАЇНСЬКА ШКОЛА» У ПОЛЬСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

§1. НЕПРОМИНАЛЬНА ЦІННІСТЬ СВОБОДИ

(за драмою Юліуша Словацького «Кордіан»)

<https://doi.org/10.37835/263-01-1.06>

Творча спадщина Юліуша Словацького незмінно втілює засади польсько-українського порозуміння, причому вже майже два століття, відколи поезії романтичного пророка стали відомі широкій публіці. Ця спадщина дуже важлива, адже йдеться не лише про славетного поета польського романтизму, а й про одного з творців польської національної ідеї нового часу. У період, коли Польщі власне втратила державність і коли її еліта була розгублена та деморалізована, Словацький зумів підбадьорити свій народ, даючи йому міцне, яскраве, переконливе художнє слово. Саме тому значення написаного ним лишається не-оціненним, а твори поета раз у раз перечитують, знаходячи в них нові акценти та нюанси. І це справа не лише дослідників-спеціалістів, а й читацького загалу, принаймні його активної, патріотично заангажованої частини.

Віддавна слово польського пророка родом із волинського Кременця інспірувало українських поетів. Цілком закономірно, адже Словацький був органічно пов'язаний з українською землею, причому багатьма узами – через біографію, світогляд, історіософію, естетичні цінності. Така багатовимірна сув'язь із українською землею та українською культурою, очевидно, заважила на тому, що саме Словацький став найбільш харизматичним поетом серед творців української школи польського романтичного письменства. Хоча українські мотиви тісно переплітаються у творчості Антонія Мальчевського (певною мірою вчителя, зразка для наслідування юного Словацького), Юзефа Богдана

Залеського, Северина Гощинського, проте й найбільш зрілому вигляді, найбільш наснажені й глибокі вони виявилися саме в поезії автора «Срібного сну Саломеї».

Творча доля поета не була легкою і вела його трудними меандрами, нерідко наражаючи на внутрішні драми та гострі переживання. Його добровільні чи вимушені мандри різними краями тогочасної Європи створили образ невтомного шукача правди, але вони також сприяли екзотизації постаті Юліуша Словацького в польській культурі. Народжений і вихований у Кременці на Волині, він навчався у Вільні, перебував у Варшаві й Познані, а пізніше багато літ провів у вимушеній еміграції на Заході Європи, безнадійно мріючи про повернення на батьківщину.

Через те небагато існує меморіальних місць, що наближали б для сучасних любителів його поезії культ романтика, унаочнювали б його творчу своєрідність і геніальний дух, що досі вражає пророчою проникливістю. Серед таких місць першість належить, поза сумнівом, Кременцю, де існує меморіальний музей автора «Короля Духа». Це місто вже давно стало об'єктом паломництва численних читачів Словацького, захоплених його талантом та спраглих побачити на власні очі ті локації, які поет з такою витонченою ностальгією згадував у листах до матері з далекої еміграції.

Про зв'язки Юліуша Словацького з Україною та українською культурою написано вже досить багато³. Дос-

3 У польському літературознавстві постали численні праці, присвячені таким аспектам, як-от: Czermiński A. *Ukraina w poezji Słowackiego*. Lwów, 1930 [Nakładem autora]; *Słowacki i Ukraina*. Red. M. Woźniakiewicz-Dziadosz. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, 2003; Makowski S. *Krzemienieckie źródła twórczości Juliusza Słowackiego*, „Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza”. Warszawa: Wyd. Instytutu Badań Literackich, 2005. Nr 40, s. 87–97; Kozak S. «Romantyczna Ukraina» Juliusza Słowackiego // „War-

лідники завважували ґрунтовне знайомство романтичного поета з історією України, з традиційною народною творчістю. Також відзначали вплив культу козаччини, що виявився в глорифікації образу козака в ранній творчості, де ця постать втілює ідеал свободи, відваги та героїзму⁴. Поет був захоплений історичною славою давньої України, оспівував козацтво, яке в ранніх віршах було уособленням усіх лицарських чеснот. Український колорит у ранніх творах настільки органічний, що його постать виходить поза рам-

szawskie Zeszyty Ukrainoznawcze” (pod red. S. Kozaka). Warszawa: Wyd. Tyrsa, 2000; Dopart B. *Wieszcz Ukrainy w czasach Józefa Bohdana Zaleskiego, Juliusza Słowackiego i Tarasa Szewczenki* // „Rocznik Komisji Kultury Słowian PAU”, tom XII, Kraków: Wyd PAU, 2016; Toruń W. *Ukraina Słowackiego. Inspiracje, obrazy, idee, [w:] Prace dedykowane profesorowi Świetłanowi Musijenko*, Białystok: Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego, 2013, s. 577–584 та ін. Також подібні мотиви надихали багатьох дослідників з України. Варто нагадати їхні праці: Рихлік Є. *Українські мотиви в поезії Юліуша Словацького*. Ніжин, 1929; Вервес Г. *Юліуш Словацький і Україна. Літературно-критичний нарис*. Київ: Держлітвидав, 1959. З сучасних слід назвати наукові розвідки Євгена Нахліка, Ростислава Радишевського та ін.: *Юліуш Словацький і Україна: збірник наукових праць*. За ред. Р. Радишевського. Київ: Міжнародна Школа Україністики НАН України, 2000; Нахлік Є. *Творчість Юліуша Словацького й Україна. Проблеми українсько-польської літературної компаративістики: дослідження, статті*. Львів: Б/в, 2010; Nachlik J. *Ukrainskie i polskie elementy w Śnie srebrnym Salomei Juliusza Słowackiego* // *Słowacki i Ukraina*. Red. M. Woźniakiewicz-Dziadosz. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curii-Skłodowskiej, 2003; Radyszewski R., Zymomrya M. *Ukraiński kontekst twórczości Juliusza Słowackiego* // *Piękno Juliusza Słowackiego*. Red. J. Ławski, K. Korotkich, G. Kowalski, t. 1. Białystok: Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego, Wyd. UwB, 2012 [Seria Przełomy/Pogranicza, VI].

4 Sosnowska D. *Ambiwalencje i zpreczności. O dziwnych Kozakach w polskiej literaturze romantycznej* // „Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze” (pod red. S. Kozaka). Warszawa, 1994; Witkowska A. *Dziko – pięknie – groźnie, czyli Ukraina romantyków* // „Teksty Drugie”, 1995, nr 2, s. 20–30; *Szkoła ukraińska w romantyzmie polskim*. Pod red. S. Makowskiego, U. Makowskiej, M. Nesteruk. Warszawa, 2012.

ці творців української школи польської поезії, вона суголосна настроям багатьох тогочасних українських авторів. Наведемо хоча б пасаж з *Української думи* (в оригіналі – *Dumka ukraińska*):

*«При діброві, у долині
Білу хату бачить око.
Там Дніпро в шумному плині,
Там береза є висока.
Місяць лле на хатку світло,
Від якого все поблідло:
То пірне в туман срібляний,
То сховається в хмаринах,
То у вир Дніпра загляну,
Заблищить в його глибинах»*⁵.

Рання творчість Словацького в цілому позначена українською тематикою та мотивікою, хоча можна простежити певну еволюцію в формах художнього втілення козацького культу. Так, Адріан Чермінський (Adrian Czermiński), досліджуючи українські симпатії поета в цікавій, хоч і призабутій розвідці 1930 року, фіксував їх у трьох значущих періодах⁶. У першому з них молодий автор наслідував старших представників української школи польської поезії, тобто Антонія Мальчевського та Северина Гошинського, що позначає його твори серед характерних зразків раннього романтизму⁷. У другому періоді українські мотиви виступають поряд з іншими, але вони міцно «заражені» ностальгією, котру поет відчуває у вигнанні. Тоді вже він оглядає Україну з відстані – не тільки часової, а й екзистенційної, з усією гіркотою усвідомлює неможли-

⁵ Див.: Словацький Ю. Українська дума. Упор, вст. ст. В.Звенигородського. Львів: Каменяр, 1993, с. 27, 29.

⁶ Czermiński A. *Ukraina w poezji Słowackiego*. Lwów, 1930.

⁷ Makowski S. *Słowacki: kontynuator Malczewskiego* // „Przegląd Humanistyczny”, 1996, nr 40 (2), s. 411–429.

вість повернення до краю своїх юначих мрій. Образ України набуває характеру урочого й піднесеного, стає предметом проникливої рефлексії, як-от у «Думі про Вацлава Жевуського» («Duma o Waclawie Rzewuskim»).

В еміграції історія по-новому відкривається перед автором, збагачена яскравими картинами його поетичної уяви. Замість юнацького наслідування тут маємо справу зі зрілою (нерідко смутною та гіркою) рефлексією, відображає зв'язок часів не в хронологічному та історичному вимірі, а у вимірі символічному, який вказує на приховані паралелі поміж минулим і сучасним. Народність Словацького реалізується вже не в безпосередньому значенні – як вплив фольклору й переспівування історичної героїки, а в індивідуальному авторському осмисленні, що виявляє світоглядні орієнтири творця. Саме таке сприйняття минулого засвідчене у передмові до знаменитої «Балладини». Поет заявляє: «Я з давньої Польщі створюю фантастичну легенду, з вікової тиші видобуваю пророчі хори»⁸.

Таким чином, у третьому періоді романтичний пророк сприймає Україну як тло драматичної, суперечливої історії, яка значною мірою перегукується з колізіями сучасності. Ця земля викликає в його творах не тільки правдиву залюбленість та ностальгію, а й апелює до пробудження демонічного та апокаліптичного духу. Нагадуючи епізоди минулого, Словацький зображує драматичну і трагічну долю людини, що змагається з тягарем екзистенції, адже вона опиняється у вирі фатальних конфліктів і змагань за виживання.

Усе це свідчить, наскільки міцно переплелися українські мотиви у творчості Юліуша Словацького. Нерідко дослідники дошукуються схожості поміж Словацьким та Шевченком – саме на цьому ґрунті, стверджуючи багато-

⁸ Słowacki J. Dzieła. T. 3. Kraków, 1882.

вимірне осмислення України, що аж ніяк не зводиться до беззастережного культу, а виражене всім спектром емоційно-експресивної реакції – від глорифікації до неприйняття й прокляття. Так, Максим Рильський твердив:

«Можна, звичайно, говорити про спільні фольклорні джерела, що породили ці незвичайно подібні між собою і за настроєм, і за окремими виразами пісні. Але цікаво, що і в Словацького, і в Шевченка ми бачимо вигадливу верифікацію, складну строфіку, зовсім не властиву народним зразкам. Говорити тут про вплив поета на поета, про ремінісценції [...] не годиться. Але, можливо, набагато цікавіше, ніж вишукувати впливи і ремінісценції, щасливо знаходити збіги та близькість образів і мотивів великих поетів!»⁹

Творчі спроби перекладати Словацького та адаптувати його твори для українського читача почалися ще в ХІХ ст. Вони мають уже тривалу традицію – від Олени Пчілки та Івана Франка до Максима Рильського, Бориса Тена та Дмитра Павличка. Слід зазначити, що переклади здійснювалися за різних обставин і з різними цілями, через що їхня якість не завжди висока. До того ж, бралася до уваги актуальність тих або інших творів Словацького, що найчастіше мотивувала перекладачів.

Для сучасного українського читача доступні солідні видання його творів, що засвідчують зрілий ступінь перекладацької майстерності. Саме такими є книги, здійснені завдяки львівському університетському видавництву «Світ» (2005, 2011)¹⁰ у співпраці з видатним поетом і перекладачем Романом Лубківським.

⁹ Рильський М. Юлиуш Словацкий и украинская поэзия, Рильський М. Зібрання творів: У 20 т. Т. 14. Київ: Наукова думка, 1986. С. 420.

¹⁰ Словацький Ю., *Срібний міф України: Поезії. Поєми. Драми*. Львів: Світ, 2005; Словацький Ю. *Зібрання творів: у 2 т.* Упор., вст. слово, заг. Ред. Р. Лубківського. Львів: Світ, 2011.

Незважаючи на ґрунтовне представлення творів поета в українських перекладах, існують у цій сфері виразні пробіли. Так, перекладачі зазвичай віддавали перевагу поезії польського барда, а от його драматичні твори менше привертали увагу. Так сталося не тільки через те, що драми складніші для перекладу. Більші тексти Словацького мають свої таємниці, довкола яких досі сперечаються спеціалісти. Варто звернути увагу на таку особливість: багато драм і драматичних поем Юліуша Словацького лишилися не завершеними, причому з різних причин. Поет, як видно, не був цілком задоволений із рукописів і прагнув до них повернутися за якийсь час. А от умови еміграції, а також тривожні настрої й емоційні стани не дозволяли завершити почате. Зрештою, це не виняткова ситуація для романтичного поета, який керувався силою свого натхнення, а не прагматичним розрахунком.

Драма «Кордіан» (1834) належить до найскладніших та найбільш символічних творів у спадщині Юліуша Словацького. Вона має виняткове значення як у творчій біографії автора, так і в польській інтелектуальній історії, знаменуючи важливий етап пошуків національно-культурної своєрідності у темні бездержавні часи Щоправда, вона також не була свого часу завершена. Фінал твору залишився відкритим. Тривалий час серед літературознавців не було згоди щодо того, як розуміти факт незавершеності багатьох творів поета. Так само їхній клопіт полягав у тому, щоб опрацювати чернетки та різні редакції в пошуках оптимального тексту.

Недавно нарешті з'явився друком повний переклад цієї драми українською. Видання було здійснене львівським видавництвом «Літопис», а переклад виконав Віктор

Мельник¹¹. Отже, драма вже має українського читача. Цікаво, які саме її акценти правлять за найбільш актуальні. Варто завважити, що цей твір був написаний після поразки антицарського Листопадового повстання 1830–1831 рр., що надовго похоронило надії поляків за відновлення власної держави.

Можна лише здогадуватися, з якими емоційними пристрастями був пов'язаний задум драми, якщо він дався поетові такими дорогими зусиллями. Однак це не єдиний текст, який Словацький лишив недопрацьованим¹². Відтак, закономірно виникає питання: з чим це було пов'язане? Чи йдеться про романтичний порив, чи про недбалість, чи про неувагу до своїх рукописів?

Сучасний дослідник Марек Троцинський, що провів ретельний аналіз багатьох художніх текстів Словацького, приходять до висновку, що їхня незавершеність не є наслідком випадковості чи недбалості. Вона має характер концептуальний і пов'язана з тим, що романтичний бард розраховував на активного читача, в особі якого бачив уважного й розумного співрозмовника. Тому він окреслював коло проблем і образів, проте не розкривав усієї суті, сподіваючись на співпереживання того, хто читатиме його пристрасну поезію. «Словацький ставив свого читача перед загадкою та відсилав до трансцендентного сенсу; з уламків, ізотопів чи фракталів дозволяв відчуті цілість – але не доткнутися до неї. Так само, як в алюзійній поемі, втягав уяву та розум читача в гру – гру про сенс – про все. Значення є парадоксальною зв'язкою сенсів, а їхня межа –

¹¹ Словацький Ю. *Кордіан*. Пер. В. Мельника. Львів: Літопис, 2024. 148 с.

¹² Troszyński, M. *Słowacki pisze dramat // Przestrzenie Teorii*. 2010. Nr 13. S. 13. URL: <https://doi.org/10.14746/pt.2010.13.1>.

в нескінченності. Звідси весь час незавершена дія, напруга і сподівання. Тривай, мите»¹³.

Драма у віршах, що отримала назву головного героя Кордіана, була створена в гнітючі для польського руху роки. Вона з'явилася з-під пера романтика вже в роки поневіряння чужиною: гіркоту цих років, тягар докучливих роздумів поет цілком виразно передав у цьому творі. Варто підкреслити подвійну природу туги автора. Із невдалим повстанням були втрачені не тільки великі надії національної еліти, причому втрачені надовго: нагадаємо, що відновити польську державу чи, точніше сказати, створити її заново вдалося лишень після революційної хвилі 1917 року. Із невдачею Листопадового зриву безпосередньо пов'язана і внутрішня драма автора, творча кар'єра якого зламалася на самому злеті. Утім, і перше, і друге, тобто особисте і загальне він переживав у нерозривному зв'язку.

У цьому полягає феноменальність романтичного світогляду: поет гостро відчував відповідальність не тільки за себе та свої дії, а за цілий народ, розділяв його радість і горе, вболівав над його помилками й невдачами. Творчість Юліуша Словацького – переконливий приклад саме такої настанови, і драма «Кордіан» у цьому контексті характерна як зразок патріотичної заангажованості. Автор утілював архетипні ознаки своєї спільноти, речником якої він себе відчував. Поетові вдалося виразити ці настрої глибоко й оригінально, через що твір став непересічним набутком польської літератури.

Однак роздуми про сучасне – на поверхні. Уважний читач твору осягне також масштаб інтертекстуальних віднесень – від Святого Письма до Шекспіра (прикметно, що Кордіан в одному з епізодів зображений за читанням «Короля Ліра»); це, звісно, не випадкова асоціація, бо трагедія

¹³ Там само, s. 28.

літературного персонажа проектується на переживання юнака), Вольтера та Байрона. Драма упроваджує в світ філософських пошуків, передусім щодо поняття свободи, яке стало наріжним у бурхливому ХІХ столітті. А ще завважимо гостру атмосферу дискусій довкола актуальних на той час проблем польського буття, яку Словацький веде з іншими романтиками – від Юліана Немцевича до Адама Міцкевича, з яким мав найгостріші дебати, що тривали роками.

Після 1831 року провідні поети романтичної епохи – Адам Міцкевич, Юліуш Словацький, Богдан Залеський та інші – стали вимушеними емігрантами. Їм довелося не раз згадувати минуле, а також напружено дошукуватися причин поразки юнацьких мрій та сподівань. Кожен робив це на свій спосіб. Словацький мав власний погляд на творчість у період морального упадку, що блискуче відображено у пролозі до драми «Кордіан», де наводиться три позиції мистця щодо патріотичного чину. Поезія, твердить автор, може або потішати в смутку та скорботі, або абстрагуватися від поразки та оспівувати красу природи й земну екзотику, або ж закликати до мобілізації та боротьби, не тратячи при цьому духу спротиву й напористості. Звісно, автор прихильний до цієї третьої позиції, яку він, власне, відстоює самим фактом написання драми:

*«З воскреслих рицарів зірву убрання згниле,
Усіх обвію неба польського блакитом,
Всім душі освічу промінням, чистим світлом
Народжених надій – аж поки пройдуть перед вами,
Зустрінуті усмішками, проведені сльозами»¹⁴.*

Що міг протиставити поет настроям зневіри та упадку, які охопили вчорашніх повстанців, а тепер вигнанців, що ностальгійно згадували про свою Батьківщину на чу-

¹⁴ Словацький Ю. Кордіан, с. 19.

жині? Очевидно, силу духу. Саме так він учинив, виводячи на перший план юного героя – п’ятнадцятилітнього палкого юнака з ім’ям Кордіан (символіка античного імені також вказує на його духовну силу й незламність). Цей герой у постійному пошуку. Не можна сказати, що він не піддається настроям туги й розчарування; звичайно, переживає й такі стани. Проте перемагає все-таки рішучість і духовна сила. Герой стає втіленням романтичного самозречення. Його духовний порив – це органічне поєднання думки й почуття, розуму й серця, а ще – мрія про відродження Вітчизни, про її вільне майбутнє, заради якого варто пожертвувати навіть власним життям.

*«...Прекрасний бачу монумент – хоч не горить ліхтар,
Та на чолі вінок, прикрашений зірками.
В блакитнім небі тіла мого жар
На сонці заблищить, як мармур чи як лід...
Затим піду в холодний світ
Легенд прекрасним духом; можу поклястися:
В очах і на чолі зірок десятки тисяч,
Приваба монумента – почуття людей поширять,
Він надихнути зможе,
В серця поверне думка віру,
Як чудо Боже...»¹⁵*

Один із цікавих епізодів драми видається доречною аналогією до сучасних проблем, через що він буде завважений українським читачем. Персонажі сперечаються про те, чи можливо здійснити замах на російського царя, щоб тим самим запалити повстання та відродити Польщу. Але на перешкоді стає те, що цар приїде до Варшави з особливою метою – його мають офіційно проголосити королем Польщі, зокрема освятити цей обряд релігійним ритуалом. Якщо так, то вбити короля – страшний гріх, бо це означає

¹⁵ Там само, с. 58.

вбити намісника Бога й очільника народу, тобто знову зруйнувати монаршу традицію, якою давніше пишалася ця країна. Повстанці бурхливо обговорюють цю проблему, але не доходять єдиної думки, що стає причиною втрати їхнього потенціалу, запалу до визвольної боротьби. Три-вожний знак з'являється ще перед їхнім збройним виступом, провіщаючи майбутній провал. Отже, поет ставить непросту дилему: чи можна позбутися влади загарбника легальними й чесними методами? Чи варто вдаватися до радикальних засобів? Чи можливий у цьому випадку терор з боку уярмлених, що стане відповіддю на утиски чужої влади?

На тлі інших, що вагаються чи відмовляються від намірів, Кордіан лишається непохитним – і стає месником за кривди свого народу. Коли ж йому доводиться ставати до страти, із готовністю приймає таку долю:

*Бо там перед людьми, бодай посаджений на палю,
Страждання приховаю, болі подолаю;*

Я гордий! Тільки тут для сліз немає стриму...

*Якби я знав, що вже без повороту
З землею попрощаюсь, – перед хвилиною відльоту
На світ дивився б іншими очима.*

Допитливіше! Довше! Може, й зі сльозами...

Бо там у парку між квітками

Повинна бути гарна квітка... Я ж її не знаю!..

Можливо, звук якийсь новий народжено струною...

А я не чув його... Бо щось не те зі мною!

Людей не хочу знати, хай мене стрічає

Земля – людей пестунка! Земле світла,

Пестункою дбайливою була ти і для мене?¹⁶

Драма Словацького постулює традиційне для романтизму протиставлення поміж героєм та його оточенням.

¹⁶ Там само, с. 129-130.

Якщо герой, незважаючи на вагання та муки сумління, реалізує те, до чого був покликаний, то його земляки не виконують покладеної на них місії, їхню поведінку характеризує непослідовність, лукавство, навіть зрада. Варто підкреслити, що такого типу суперечності постійно викликають в нас живу реакцію, адже повторюються в різні епохи та в різних суспільствах. Саме тому романтична експресія Словацького не втрачає актуальності, принаймні в нашій частині Європи, де проблеми свободи та ідентичності все ще не розв'язані.

Ідейні акценти драми «Кордіан», зокрема ті, що присвячені безкомпромісності в боротьбі, є співзвучними проблемам, із якими стикається нині українське суспільство – у період війни, коли слід мобілізувати сили та рішуче протистояти ворогові. Будь-які внутрішні сварки та непорозуміння в цій ситуації є не просто небажаними, а дуже небезпечними і, може виявитись, фатальними в результаті. Адже питання морального вибору знову стають гострими й безапеляційними.

Окреслена у драмі Юліуша Словацького проблематика виявляється знову актуальною, якщо врахувати сучасні українські обставини, що надають їй нових конотацій та асоціацій. Символічний зміст та патріотичний пафос твору перегукується з героїчним спротивом українського народу російським окупантам, які уособлюють ту саму жорстоку й безоглядну силу імперського тиску, що й царська Росія в період Листопадового повстання 1830–1831 рр. Ідеться знову про визвольну боротьбу з усіма небезпеками та тривогами, які супроводжують конфлікт із потужним та численним ворогом.

У драмі органічно пов'язано індивідуальний та загальний вимір свободи. Особисті вагання та вибір головного героя достатньою мірою вмотивовані: вони ілюструють шлях непростого пошуку правди в собі. З іншого боку, це

шлях гартування особистості, яка виразно усвідомлює громадянський, патріотичний обов'язок. Відкритий фінал драми спонукає читача до роздуму над долею героя: загине він чи буде врятований? Проте вибір зроблено, і це найважливіший урок Кордіана.

Твір Юліуша Словацького схиляє до уважної рефлексії над природою імперського зла, що проявляється знову і знову. У ньому немає апелювання до України, як у ранній творчості того ж таки автора. Проте є символічний рівень сприйняття, коли почуття волі, обов'язку, патріотичного чину, непохитності народжуються в непростих обставинах, у внутрішніх муках та сумнівах. Сьогодні ж долі патріотично заангажованих поляків та українців виявляють багато спільного, вони слугують нам добрим прикладом для усвідомлення непроминальної цінності свободи.

Література:

- Вервес Г. *Юліуш Словацький і Україна. Літературно-критичний нарис*. Київ: Держлітвидав, 1959.
- Kozak S. «*Romantyczna Ukraina*» Juliusza Słowackiego // „Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze” (pod red. S. Kozaka). Warszawa: Wyd. Gyrsa, 2000.
- Нахлік Є. *Творчість Юліуша Словацького й Україна. Проблеми українсько-польської літературної компаративістики: дослідження, статті*. Львів: Б/В, 2010.
- Рильський М. Юліуш Словацький и украинская поэзия // Рильський М. *Зібрання творів: У 20 т. Т. 14*. Київ: Наукова думка, 1986. С. 420.
- Рихлік Є. *Українські мотиви в поезії Юліуша Словацького*. Ніжин, 1929.
- Словацький Ю. *Зібрання творів: у 2 т. Упор., вст. слово, заг. ред. Р. Лубківського*. Львів: Світ, 2011.
- Словацький Ю. *Кордіан*. Пер. В. Мельника. Львів: Літопис, 2024. 148 с.

- Словацький Ю. *Українська дума*. Упор, вст. ст. В.Звенигородського. Львів: Каменяр, 1993.
- Словацький Ю., *Срібний міф України: Поезії. Поєми. Драми*. Львів: Світ, 2005.
- Юліуш Словацький і Україна: збірник наукових праць*. За ред. Р. Радишевського. Київ: Міжнародна Школа Україністики НАН України, 2000.
- Czermiński A. *Ukraina w poezji Słowackiego*. Lwów, 1930 [Nakładem autora].
- Dopart B. *Wieszcz Ukrainy w czasach Józefa Bohdana Zaleskiego, Juliusza Słowackiego i Tarasa Szewczenki* // „Rocznik Komisji Kultury Słowian PAU”, tom XII, Kraków: Wyd PAU, 2016.
- Makowski S. *Krzemieńskie źródła twórczości Juliusza Słowackiego*, „Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza”. Warszawa: Wyd. Instytutu Badań Literackich, 2005. Nr 40, s. 87–97.
- Makowski S. *Słowacki: kontynuator Malczewskiego* // „Przeгляд Humanistyczny”, 1996, nr 40 (2), s. 411–429.
- Radyszewski R., Zymomrya M. *Український контекст творчості Juliusza Słowackiego // Piękno Juliusza Słowackiego*. Red. J. Ławski, K. Korotkich, G. Kowalski, t. 1. Białystok: Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego, Wyd. UwB, 2012 [Seria Przełomy/Pogranicza, VI].
- Słowacki i Ukraina*. Red. M. Woźniakiewicz-Dziadosz. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, 2003.
- Słowacki J. *Dzieła*. T. 3. Kraków, 1882.
- Sosnowska D. *Ambiwalencje i zpreczności. O dziwnych Kozakach w polskiej literaturze romantycznej* // „Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze” (pod red. S. Kozaka). Warszawa, 1994.
- Szkoła ukraińska w romantyzmie polskim*. Pod red. S. Makowskiego, U. Makowskiej, M. Nesteruk. Warszawa, 2012.
- Toruń W. *Ukraina Słowackiego. Inspiracje, obrazy, idee* // *Prace dedykowane profesor Swietłanie Musijenko*, Białystok:

Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego, 2013, s. 577–584.

Troszyński, M. Słowacki pisze dramat // *Przestrzenie Teorii*.

2010. Nr 13. S. 13. URL:

<https://doi.org/10.14746/pt.2010.13.1>.

Witkowska A. *Dziko – pięknie – groźnie, czyli Ukraina romantyków* // „Teksty Drugie”, 1995, nr 2, s. 20–30.